

A NEMZETÁLLAM MI VAGYUNK

Bakk Miklós: *Nemzetállam és birodalom.*

Scientia, Kolozsvár, 2025. 196 oldal, 48 RON, 3749 Ft

Bakk Miklós átfogó *Nemzetállam és birodalom* című, a Scientia Kiadó gondozásában idén Erdélyben megjelent munkája a kortárs politikai gondolkodás egyik legfontosabb kérdését, a nemzetállamok és a birodalmak komplex viszonyrendszerét boncolgatja. A szerző, aki a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Karán működő Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Tanulmányok Tanszék docense, nem csupán a témakör történeti és elméleti alapjait tárja fel, hanem a globalizáció korának kihívásaira is reflektál, megkísérelve értelmezni a nemzetállami és birodalmi törekvések közötti dinamikát.

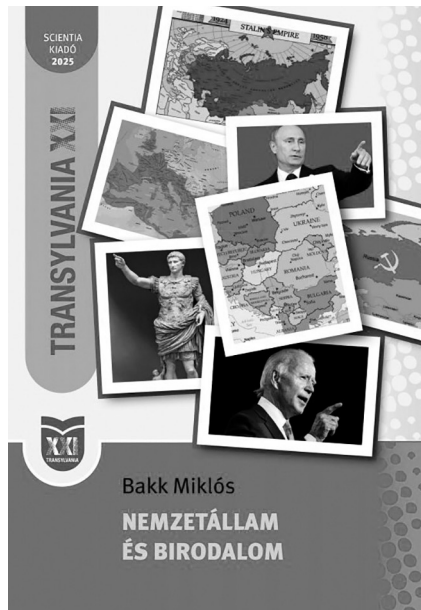
A szerző leszögezi, hogy a birodalom és a nemzetállam nem két eltérő államtypust jelent, hanem inkább két eltérő módját annak, hogy az államok miként illeszkednek a környezetükbe. A nemzetállam nem a birodalom ellentéte. Sokkal inkább egyensúlyi állapot a két szélsőség, a birodalom és az anarchia között. A szerző Yoram Hazonytól *A nacionalizmus erényét* összegezve így fogalmazza meg a nemzetállam mibenlétét: „A nemzet tehát elgondolható közös örökséggel rendelkező törzs vagy törzsek szövetségeként, amelyeket közös nyelv, vallási tradíció vagy történelem köt össze, és amelyeket a közös ellenséggel vívott harc kovacsolt össze. Ugyanakkor ez a szövetség nemzeti államot is teremthet, amely különbözik mind az anarchikus, mind a birodalmi rendtől.” A szerző részletesen elemzi a birodalmak jellemzőit is. Érdekes gondolat, hogy a hódítással biztosított egyetemes béke célja és eszméje szinte végigkíséri a birodalmak történetét. Ez így működik a Római Birodalom óta. A római egyetemeség eszméjét a *Pax Romana* fogalmazta meg. Vergilius

Aeneis című eposzában Jupiter azt mondja, hogy a birodalom „határok nélküli uralom”. Róma világbirodalmi logikája – a béke minden határon túli terjesztése és biztosítása, a magasabb rendű kultúra civilizatorikus hevületű terjesztése – nagyjából minden későbbi birodalmi építkezés esetében megfigyelhető. A szerző hozzászól, hogy a birodalom és a meghódított területek kapcsolata aszimmetrikus. A birodalmi központok széles körű kapcsolatot tartanak fenn gyarmataikkal, ezzel

szemben a gyarmatok elszigeteltek maradnak, és közöttük kevés közvetlen kapcsolat van, azokat is a központ bonyolítja. Érdekes megvizsgálni, hogy ez mennyire jellemző ma is Közép-Európára. A birodalmi központ mennyire hisztérikusan reagál minden olyan kísérletre, amely a közép-európai országok egymással való szövetségét erősítené. Jó példa erre a visegrádi együttműködés, melyet a brüsszeli elit minden eszközzel megpróbál leszalámizni és szétverni.

Bakk elemzése nem korlátozódik csak a történeti áttekinzésre, hanem a kortárs kihívásokra is reflektál. Különös figyelmet szentel az Európai Unió helyére

és szerepére a nemzetközi rendszerben. Vizsgálja azt is, hogy az integrációs folyamatok mennyiben tekinthetők birodalomépítésnek, és milyen hatással vannak a nemzetállamok szuverenitására. A szerző foglalkozik például az Európai Uniót ért migráció kérdésével is. Kifejti, hogy a nemzeti államokba kívülről érkező migrációs tömeg világosan példázza azt, hogy milyen konzekvenciái vannak a nemzeti hűségközösségek fel lazításának. És megállapítja azt, hogy ennek a szétbontása és a filozófiai megalapozása nem most kezdődött el. Európa a felvilágosodás korától kezdve teremtette

meg a fellazítás eszmei és jogi kereteit. Kant *Örök béke*-jében megfogalmazott világpolgári vendégjog gondolata mára az emberi jogi egyezmények révén egyetemes „világpolgári joggá” bővült, amely sok szempontból az állampolgári jogokkal egyenértékűnek tűnik. Ennek nyomán kialakult egy olyan társadalmi státusz, amely kváziállampolgári jogosultságokat élvez identitásbeli kötődés nélkül. Ezen tömegek számára az állam inkább „szálloda-államként” jelenik meg. Jobbiztonságot, szolgáltatásokat és szociális ellátást nyújt, de intézményként csupán fogyasztói viszonyt feltételez. Ennek következtében nem alakul ki vertikális lojalitás az állam felé. A szerző megjegyzi, a semleges állam mint hűség-közösség nélküli, absztrakt állampolgári (valójában: „világpolgári”) állam tehát illúzió. Azok a történelmi folyamatok, amelyeket „kísérletekként” értelmezhetünk a semleges állam létrehozására, valójában anarchiához vezetnek, és sok esetben még az állami élet összeomlását is előrevetítik.

A szerző foglalkozik a David Goodhart által tipologizált „valahol” és az „akárhhol” típusú emberek problematikájával, azaz a globalista és a nemzeti gondolatok összeütközésével is. Az „akárhhol”-emberek a személyes autonómiát, a mobilitást és az univerzalizmust hangsúlyozzák. Ők uralják a nyilvánosságot és a politikai diskurzust a 21. század elején. A „valahol”-emberek a közösségi kötődést, a hagyományokat és nemzeti közösséget tartják fontosnak, bár elfogadják a liberális értékeket, de másként értelmezik azokat. Ezek alapján a nemzet „elképzelt közösségként” természetes, átéltető csoportlényt nyújt, amelyet a globális hálózatok nem tudnak reprodukálni. Az univerzalizmus terei nem adnak otthonos, mindennapi horizontot. A két tábor közötti különbség elsősorban attitűdbeli, nem pedig hagyományos szociológiai osztályellentétként írható le. A felsőoktatás és a társadalmi mobilitás átalakulása pedig egy új „bennfentes-kívülálló” megosztottságot eredményezett. Az „akárhhol” emberek elit technokrata stílusa átalakuláshoz vezetett a politikai középben, ami a liberális univerzalizmus birodalmi ambícióit is erősítette. Erre a reakció a populizmus felemelkedése. Politikai kommunikációs szempontból a „valahol”-emberek könnyebben hivatkoznak közvetlen és hagyományos hűségekre, míg az „akárhhol”-embereknek folyamatosan új legitimációs konstrukciókat kell teremteniük.

A *Nemzetállam és birodalom* erőteljesen támaszkodik a korábbi kutatásokra, de a szerző saját értelmezései és meglátásai is jelentős szerepet kapnak. A kötet során Bakk vitába száll egyes nézetekkel, új szempontokat vet fel, és provokatív kérdéseket tesz fel, ösztönözve az olvasót a kritikus gondolkodásra. A szerző reflektál Yoram Hazony említett munkájára, mely a birodalmat tipológiailag állítja szembe a nemzetállammal, de Bakk továbbgondolja Hazony elméletét, rámutatva a két típus közötti átmenetek és hibrid formációk létezésére. Vizsgálja, hogy egyes nemzetállamok mennyiben válhatnak „birodalmivá”, illetve hogy vannak-e államok, melyek alkalmassá válnak birodalmi vagy nemzetállami

módon viselkedni. Ugyanakkor rámutat arra, hogy a nemzetállamok – amit vitathatóan az európai újkor találmányai közé sorolnak – olyan intézményi eredményeket hoztak, mint a demokrácia, a népi ellenőrzés, az önrendelkezés és az emberi jogok. Ezeket a birodalmak is átvehetik, de belső szerkezetük miatt ritkábban tudnak tartósan fenntartani. A birodalmi keretek között ezek az elvek gyakran elsorvadnak és kevésbé válnak számonkérhetővé. Ennek jó példája az Európai Unió föderatív birodalommal alakítása. Ahogy egyre sikeresebb ez a folyamat, úgy szorul vissza a demokrácia, válnak kevésbé elszámoltathatóvá az uniós vezetők, és válik majdhogynem önmaga ellentétévé az emberi jogok rendszere. Ezért a birodalmi uralom alatti világrendben szükség van a nemzetállami nyomásra ezeknek az értékeknek a megőrzéséhez.

A kötet erénye, hogy alapos fogalmi tisztázásra törekszik. Bakk részletesen elemzi a nemzetállam és a birodalom fogalmának történeti alakulását, a hozzájuk kapcsolódó ideológiákat, valamint a különböző értelmezési kereteket. Bemutatja a nemzetállamok modernségének sajátosságait, a birodalmak szerkezeti jellemzőit és a kettő közötti átmenetek lehetséges formáit. Különös figyelmet szentel a térségünknek, Közép- és Kelet-Európának, amely a szerző szerint a nemzeti létmód és a birodalmi törekvések szempontjából is sajátos helyet foglal el a történelemben. Bakk hangsúlyozza, hogy e régió történelmi tapasztalatai különösen árnyaltan jelenítik meg a nemzetállam és a birodalom bonyolult kölcsönhatásait.

A szerző szemléletmódja a történeti és a filozófiai megközelítések ötvözésén alapul, melynek köszönhetően a kötet nem csupán a politikai intézmények és folyamatok leírására szorítkozik, hanem azokat a mögöttes eszméket, értékeket és világképeket is feltárja, amelyek a nemzetállamok és birodalmak közötti versengést táplálják. Így a kötet egyszerre kínál elemzést a hatalmi viszonyokról és a kulturális különbségek bemutatásáról, megvilágítva a nemzetközi politika mélyebb összefüggéseit.

A kötet **hiánypótló alkotás a magyar politikatudományi irodalomban**, ám nem csupán a nemzetközi politika iránt érdeklődőknek szól, hanem mindazoknak, akik szeretnék elmélyíteni tudásukat a modern állam természetéről, a birodalmak működéséről és a kortárs világrend kihívásairól. A szerző összetett megközelítése és a témához való árnyalt viszonya segít eligazodni a komplex és ellentmondásos világban, hozzájárulva a politikai gondolkodás fejlődéséhez. A kötet elolvasása után az olvasó számos új kérdést tehet fel, melyek további kutatásokra és elemzésekre ösztönözhetnek. Ajánlható egyetemi hallgatónak, politikai elemzőknek és mindazoknak, akik a nemzetközi politika mélyebb összefüggéseit szeretnék feltárni. Összességében Bakk Miklós könyve értékes és gondolatébresztő alkotás, mely hozzájárul a nemzetközi politika és a globalizáció kérdéseinek árnyaltabb megértéséhez – alapos és izgalmas útikalauz a 21. századi politika útvesztőjében.

HEGEDŰS ZOLTÁN